

Μνήμων

Τόμ. 40 (2023)

Μνήμων

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ ΤΣΑΚΑΝΙΚΑ, Από την Αυστρία στις ΗΠΑ: Οι Έλληνες και τα άλλα έθνη στις εφημερίδες της νεολαίας (1859-1865) ● ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΘΥΡΗΣ, Η αποικιακή δημόσια Διοίκηση τον 19ο αιώνα: Η περίπτωση της Indian Civil Service ● ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΠΑΥΛΗ, Οι αχρητογράφητοι άνθρωποι της Σμύρνης ● ΡΟΔΗΣ ΛΟΧΑΙΤΗΣ, Η «μακρά διάρκεια» των Μαρκσιστικών ● ΠΩΤΑ ΤΟΥΡΓΕΛΗ, «Αιτούμεν άμεσον απομάκρυνση τούτου». Οι προσηφικαί σύλλογοι του Μεσοπολέμου απέναντι στους «σατραπίσκους» υπαλλήλους των υπηρεσιών της αποκατάστασης ● ΕΥΓΕΝΙΑ ΚΡΕΜΜΥΔΑ, Απόπειρα προσέγγισης μιας ιστορικής τομής: Πόλεμος και Κατοχή στα μηχανουργεία του Πειραιά ● ΡΑΥΜΟΝΑΟΣ ΑΛΒΑΝΟΣ, Η επικοινωνία του Πολέμου και ο πόλεμος της επικοινωνίας. Ο πολιτικός λόγος των δύο αντιπάλων του ελληνικού Εμφυλίου μέσα από τον Τύπο

50 ΧΡΟΝΙΑ ΕΜΝΕ: ΜΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Έφη Αβδελά, Αντώνης Λιάκος, Αλέξης Πολίτης, Σοφία Ματθαίου, Παναγιώτης Δ. Μιχαηλίδης, Πόπη Πολέμη, Χρήστος Τριανταφύλλου, Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου, Σάκης Δημητριάδης, Ηλίας Κολοβός, Ελένη Κυριακίδου, Χρήστος Λούκος, Ιωάννα Πετροπούλου, Βάσω Σειργιάνου, Μέρως Δημητριάδης, Δημήτρης Δημητρόπουλος, Ελευθερία Ζέη, Νικόλας Πίσσης, Βαγγέλης Σαράφης

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Δημήτριος Μ. Κοντογεώργης, Χρήστος Λούκος, Ολγα Κατσιαρόδη-Hering, Κατερίνα Δέδε, Χρήστος Χατζηγιάννης, Ανελίας Καπουράνης, Δημήτρης Δημητρόπουλος, Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου

40

ΑΘΗΝΑ 2023

Ανδρέας Μιαούλης. Αρχειακά τεκμήρια, έκδοση-σχόλια-εισαγωγή Τερέζα Πεσμαζόγλου, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 2021

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.39713](https://doi.org/10.12681/mnimon.39713)

Copyright © 2024, Μνήμων

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΟΥΚΟΣ Χ. (2025). Ανδρέας Μιαούλης. Αρχειακά τεκμήρια, έκδοση-σχόλια-εισαγωγή Τερέζα Πεσμαζόγλου, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη, 2021. *Μνήμων*, 40, 265–267. <https://doi.org/10.12681/mnimon.39713>

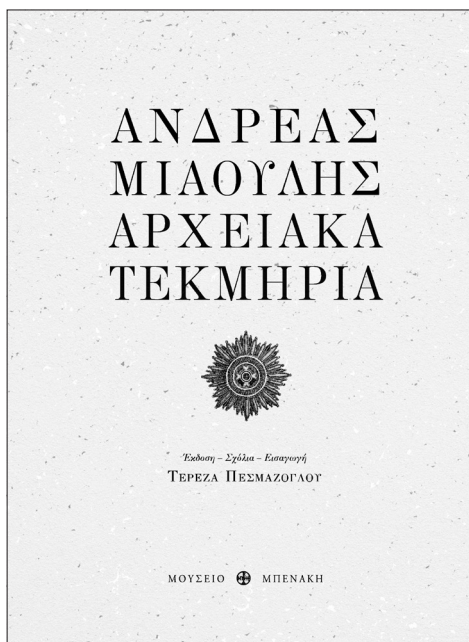
δίνει πλούσια τροφή για σκέψη, προκαλεί προβληματισμό για φαινόμενα και θέματα της προεπαναστατικής ελληνικής πνευματικής ζωής και ενίοτε θέτει καθιερωμένες αντιλήψεις υπό κρίση. Παρουσιάζει, ειδικότερα, έναν «νεωτερικό κοινωνικό τύπο», εκείνο του ιατροφιλοσόφου, ο οποίος, μολοντί είχε αρχίσει να διαμορφώνεται στην ελληνική κοινωνία από πολύ παλαιότερα (τέλη 17ου αιώνα), αποκρυσταλλώνεται σταδιακά, στις παραμονές του 1821, στον εξειδικευμένο επιστήμονα ιατρό, έναν τύπο ανθρώπου που χαρακτηρίζεται από μια «διαφορετική σχέση με τη γνώση».

Παράλληλα, η μονογραφία μάς επιτρέπει να προσεγγίσουμε ξανά αυτό που ο Ν. Γ. Σβορώνος είχε αποκαλέσει ήδη από το 1937-1938 «ελληνορουμανική κοινωνία». Μολοντί, ποικίλες μελέτες, ιδίως ρουμάνων/ελληνορουμάνων ιστορικών όπως οι Nestor Camariano, Ariadna Camariano-Cioran, Cornelia Papacostea-Danielopolu, Olga Cicanci, είχαν αναδείξει πτυχές της δράσης ελλήνων λογίων και διδασκάλων στις Ηγεμονίες, υπάρχουν διαστάσεις που δεν έχουν αναδειχθεί ή επαρκώς αναλυθεί. Ενδεικτικά, στην περίπτωση του Αθανασίου, η εμπλοκή του στην πνευματική ζωή του Ιασίου ως εφόρου της Νέας Τυπογραφίας αλλά και ως μέντορα ενός εκ των σημαντικότερων και πλέον προοδευτικών Βογιάρων (Nicolae Rosetti-Roznovanu), αποτελεί πολύτιμη βάση περαιτέρω συζήτησης αναφορικά με τους τρόπους που οι έλληνες λόγιοι «διαλέγονταν» με ρουμάνους διανοουμένους της Μολδαβίας, σε μια περίοδο πρώιμης άνθησης της ρουμανόγλωσσης γραμματείας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Μ. ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ

Ανδρέας Μιαούλης. Αρχειακά τεκμήρια, έκδοση-σχόλια-εισαγωγή Τερέζα Πεσμαζόγλου, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2021, LXIII+746 σ.

Σε μια περίοδο που η ψηφιοποίηση και των ιστορικών εγγράφων ανάγεται σε πανάκεια που θα λύσει, από το σπίτι μας, πολλά από τα ιστοριογραφικά ζητούμενα, μια απόπειρα να εκδοθούν με υψηλού τύπου προδιαγραφές 269 έγγραφα ενός σημαντικού αρχείου, του Αρχείου Ανδρέα Μιαούλη, του οποίου το διασωθέν τμήμα ανήκει σε ιδιωτική συλλογή, δεν θα πρέπει να μας αφήσει αδιάφορους. Πρώτα για τον κόπο και τη γνώση που επενδύθηκε και δεύτερο γιατί μας βοηθά να κατανοήσουμε με τη μαρτυρία των ίδιων των δρώντων υποκειμένων πλευρές της σύνθετης πραγματικότητας στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης και λίγο πριν ή μετά από αυτήν (1813-1841). Δεν υποστηρίζω φυσικά ότι το περιεχόμενο των εγγράφων θα μας δώσει αυτούσια την εικόνα των τότε γεγονότων, αλλά στην προσπάθεια που επιχειρούμε, ως ιστορικοί, να πλησιάσουμε με εγχυρότητα αυτήν την εικόνα, δεν μπορούν να αγνοούνται ή να υποβαθμίζονται οι σύγχρονες με τα γεγονότα μαρτυρίες. Η ίδια η επιμελήτρια του έργου το κατανοεί πλήρως, για αυτό κάθε εκδιδόμενο έγγραφο συνοδεύεται από αναλυτικά σχόλια που δείχνουν πόσο προσπάθησε να διασταυρώσει με άλλες πηγές και βοηθήματα τα όσα σε αυτό αναφέρονται. Και σε συνδυασμό όλων αυτών δεν διστάζει να εκφέρει τη δική της άποψη. Η κυρία Πεσμαζόγλου δίνει και σε μετάφραση τα όσα έγγραφα είναι ξενόγλωσσα, κυρίως στα γαλλικά, και δεν έχουν

μεταφραστεί από τότε. Σημαντική στην όλη προσπάθεια ασφαλώς είναι και η συμβολή του κυρίου Δημήτρη Κοντογεώργη, επιστημονικού επιμελητή του τόμου.

Αν σκεφθούμε τη σημασία που είχε ο ελληνικός στόλος για την επιτυχία της Επανάστασης και ότι ο Ανδρέας Μιαούλης είναι ο κύριος συντελεστής αυτής της επιτυχίας, κάθε νέα μαρτυρία για την προσωπικότητά του, την πολεμική και πολιτική του δράση έχει την ιστορική της βαρύτητα. Πολλοί θα αντλήσουν πολλά από τα δημοσιευόμενα έγγραφα. Κάποια στοιχεία που φαίνονται σε μεγάλο βαθμό νέα και ενδιαφέροντα, επισημαίνονται ήδη από την επιμελήτρια. Θα επαναλάβω ή θα τολμήσω κι εγώ να κάνω κάποιες επισημάνσεις:

- Τον ενθουσιασμό του ναυάρχου για το ατρόμητο των ναυτών. Έγραφε από τη Σάμο στις 9.10.1824 στον Λάζαρο Κουντουριώτη: «Αδελφέ! οι Έλληνες ναύται μας τοσούτον ενεθαρύνθησαν, ώστ' εις ουδέν λογίζονται το πλήθος και μέγεθος των εχθρικών πλοίων· νομίζουνσι μάλιστα ότι υπάγουν εις Πανήγγυριν, και όχι εις Πόλεμον». Το 1825, όμως, ανησυχούσε για τη διάλυση του στόλου μετά από συνεχείς ταραχές μεταξύ πλοιάρχων και ναυτών.
- Ο Α. Μιαούλης, που διοικούσε τη φρεγάτα «Ελλάς» στο Φάληρο, περισυνέλεξε και διαφύλαξε έγγραφα από το προσωπικό αρχείο του Καραϊσκάκη, αμέσως μετά τον θάνατό του. Δημοσιεύονται εδώ 18 τέτοια έγγραφα, όλα σχεδόν ήταν ανέκδοτα.
- Ο Εγιούπ Αγάς, οθωμανός στρατιωτικός στην Αθήνα, συλλυπείται, το 1831, τον Α. Μιαούλη για τον θάνατο του γιου του Ιωάννη και παρακαλεί, το 1832, τον ναύαρχο να μεριμνήσει, ώστε να δοθεί άδεια σε υδραίικα πλοία να μεταφέρουν αλάτι από τις αλυκές του.
- Η στενή σχέση του Α. Μιαούλη με τον Αλ. Μαυροκορδάτο, τον οποίο πάντρεψε (έστω διά του αντιπροσώπου του Σπ. Τρικούπη) και ήταν ανάδοχος του πρώτου γιου του.
- Ο Μαυροκορδάτος και ο Σπ. Τρικούπης, με τη μεσολάβηση του ναυάρχου Μιαούλη που είχε αποκλείσει τους Τούρκους στο Μεσολόγγι και τη Νάυπακτο την άνοιξη του 1829, προσπάθησαν, χωρίς επιτυχία τελικά, να αγοράσουν οθωμανικά κτήματα από τους Τούρκους που θα αποχωρούσαν παραδίδοντας με συνθήκη τα φρούρια.

- Σταθερή η επιδίωξη των γιων του Μιαούλη να αποκτήσουν ακίνητα και εθνικές γαίες στο Ναύπλιο και αργότερα στην Εύβοια.
- Ο Α. Μιαούλης, αντιπολιτευόμενος τον Καποδίστρια, συνυπογράφει μαζί με τους Μαυροκορδάτο, Τρικούπη και Κ. Ζωγράφο συγχαρητήρια αναφορά (Απρίλιος 1830) προς τον εκλεγέντα ηγεμόνα Λεοπόλδο, χωρίς όμως καμιά μνεία στον περιορισμό των συνόρων του νέου κράτους. Και αυτό ενώ γνώριζαν από νωρίς ότι ο Λεοπόλδος είχε γράψει στον Καποδίστρια ότι τον ήθελε «συμβοηθό» του.
- Ο Γ. Κουντουριώτης απέρριψε (1830) πρόταση του Αλέξανδρου Καντακουζηνού να παντρευτεί ο γιος του Ματθαίος με τη δευτερότοχη κόρη του. Ας σημειώσουμε ότι ο Ματθαίος και ο αδελφός του παντρεύτηκαν λίγα χρόνια μετά τις δύο κόρες του Άρμανσπεργκ.
- Παρατηρούνται κι εδώ κενά (όπως στα αρχεία Ύδρας και Κουντουριωτών) στη σειρά των εγγράφων κατά την περίοδο που κορυφώνεται η αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια και επέρχεται η δολοφονία του. Δεν νομίζω ότι αυτό συμβαίνει γιατί το εδώ παρουσιαζόμενο αρχείο είναι τμήμα μόνο του συνολικού αρχείου του Ανδρέα Μιαούλη. Το κενό κι εδώ φαίνεται ότι υποκρύπτει κάποια σκοπιμότητα.

Θα μπορούσαν να αναφερθούν και άλλα πολλά, που προκύπτουν από τα δημοσιευόμενα έγγραφα, τα οποία συνοδεύονται, επαναλαμβάνω, από εκτενή σχόλια της επιμελήτριας. Μαθαίνουμε, για παράδειγμα, ότι ο Μιαούλης ήταν πότης και καπνιστής, ότι για τον δεύτερο γάμο του αντέδρασε ο γιος του Δημήτριος, διαβάζουμε τη διαθήκη του (1835) και κατόπιν τη μετά θάνατον απογραφή της κινητής και ακίνητης περιουσίας του. Ένας πλούτος άμεσων πληροφοριών που καλούν τον ιστορικό και κάθε φιλόστορα να τον αξιοποιήσει.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

Yura Konstantinova, *The (In)visible Community: Bulgarians in Ottoman Salonica*, Κωνσταντινούπολη, Isis Press, 2021, 318 σ.

Η μονογραφία αυτή διαρθρώνεται από την εισαγωγή, τον πρόλογο, τα τρία κεφάλαια, τον επίλογο και τα συμπεράσματα. Η έκδοση περιέχει ευρετήριο ονομάτων και τόπων, παράρτημα με φωτογραφίες της εποχής και παράρτημα πηγών και βιβλιογραφίας.

Στην εισαγωγή, η συγγραφέας εξηγεί τη σημασία της βουλγαρικής κοινότητας στην οθωμανική Θεσσαλονίκη, η οποία έως τώρα παρέμεινε σχεδόν «αόρατη» για την ιστορική επιστήμη. Τα χρονολογικά όρια της έρευνάς της εκτείνονται από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα έως και τους Βαλκανικούς Πολέμους. Η Yura Konstantinova θεωρεί πως η ιστορία της βουλγαρικής κοινότητας στην οθωμανική Θεσσαλονίκη αντιπροσωπεύει όλες τις ελπίδες και απώλειες του βουλγαρικού λαού σχετικά με τη Μακεδονία και πως η έρευνα την βοήθησε να αποσαφηνιστεί